

Franko Prinčič

**ŽIVLJENJE
NONE
PJERINE**

Leopolda Konstantini

Franko Prinčič

**ŽIVLJENJE
NONE
PJERINE**

Uvod

Po dolgem oklevanju sem se odločil, da opišem burno življenje none Pjerine (krstno ime Leopolda), polno veselih in žalostnih zgodb, tragedij, trpljenja in razočaranj v letih zgodovinskih preobratov. O tem sta mi pripovedovali nona Pjerina in moja mama. Zgodbe o svojem težkem življenju je nona ob dolgih zimskih večerih rada pripovedovala otrokom, vnukom in pravnukom in vsi smo jo poslušali z odprtimi usti. V odsevu medle svetlobe sveče, ki jo je večkrat prižgala za vse svoje pokojne, se nam je zdela kot nona velikanka, polna nezlomljivega duha. Njeno osebnost in borbenost ter premagovanje težkih trenutkov smo primerjali s filmskimi junaki in z junaki iz zgodb in pravljic, v katerih dobro premaga zlo in krivico in v katerih vedno zmagata plemenitost in pravica. Nonina podoba bo v mojem spominu vedno povezana z nasmehom, ki je žarel na njenem obrazu kljub vsem težavam, revščini, vojni in smrtim, ki je niso mogle zlomiti.

Spomine sem leta 2009 zapisal in več kot desetletje je minilo, da so sedaj pred vami.

Rojstvo

Nona Pjerina se je rodila 2. marca 1885 v vasi Vipolže v vinorodnem okolju Goriških brd kot prvorojenka revnih staršev, Gigie (krstno ime Liza) in Mihe Veluščka. Mama in oče sta bila najemnika, a ko sta ugotovila, da bosta postala starša, sta bila neizmerno srečna. Nestrpno sta pričakovala novega družinskega člana. Oče je kot vsak moški želel sina, saj bi tako njegov ugled med vaščani zrasel. Porod je minil brez težav, oče pa se je moral zadovoljiti z zdravo hčerko. Rekel je: »Važno je, da sta obe zdravi in da je vse v redu, bo pa drugič sin.« Z imenom Leopolda je bila krščena v bližnji cerkvi.

Tudi drugič je bila štorklja neusmiljena in na očetovo malo razočaranje prinesla sestro Francko. Tudi ta hčerka je bila z veseljem sprejeta kot božji dar. Po dveh letih pa je oče prišel na svoj račun in njegov ugled je bil rešen, ko se mu je rodil sin Franc. Takrat je vzkliknil: »V tretje gre rado, moral je priti sin.«

Družina bi bila še večja, saj je Gigia po rojstvu dveh hčerk in sina rodila še pet otrok, ki pa so zaradi bolezni umrli, dva po porodu, trije pa v zgodnjem otroštvu. Umrljivost otrok je bila v tistih letih zelo velika, ker ni bilo preventivnega cepljenja niti zdravil. Mnogo otrok je umrlo zaradi davice, kolere ali glistavosti. Za to so bili krivi podhranjenost in neprimerni bivalni prostori. Otroci in starejši so namreč živeli na robu preživetja. Zdravniki so bili redki in težko dosegljivi, ambulante in lekarne so bile le v večjih mestih. In ko je zdravnik

prišel k malemu pacientu, je bilo največkrat že prepozno. Na vasi ni bilo predavanj o osebni higieni ter čistoči v stanovanjskih prostorih. Vaščani so imeli druge skrbi. Uši so bile stalne spremljevalke revnih otrok in so povzročale srbenje in celo garjavost. Ljudje so zanemarjali sebe in bližnje in zaradi revščine niso imeli ne možnosti ne sredstev, da bi si uredili dostojen življenjski prostor. Največja skrb družine je bil nenehen boj za vsakdanji kruh in golo preživetje. Bogati so bili vedno bolj bogati, reveži pa vedno bolj revni.

Družina se je preselila v Skrjevo, zaselek v briških hribih, z nekaj raztresenimi hišami, ki so se od daleč zdele kot iz pravljicne dežele. Maloštevilni prebivalci so se preživljali s kmetovanjem. To briško naselje je ležalo na drugi strani meje v Italiji. Veluščkovi so kot podnajemniki stanovali na večjem posestvu ob robu naselja. Za stanarino in borno hrano so morali delati na kmetiji in srečni so bili, da so imeli vsaj streho nad glavo.

Pjerina, njena sestra in brat so morali v otroških letih veliko delati. Vseeno pa so vsi trije našli čas za igre, ki so si jih sami izmišljali. Za prave igrače ni bilo denarja in s sestro sta bili zadovoljni tudi s kakšno bambolo, narejeno iz starih krp. Brat Franc pa je bil srečen, če si je lahko opasal leseno puško in leseno sabljo. Tako se je počutil kot vojak, ki osvaja svet. Mala Pjerina je najraje opazovala rože na travnikih in travo, ki je vsako pomlad ozelenila okolico. Z užitkom je tekala bosa po zelenicah, mlada trava jo je žgečkala po podplatih, lovila je pisane metulje ter po travnikih nabirala spomladansko cvetje. Razposajena otroška leta so minila hitro kot blisk in niti pomislila ni, da bo morala kmalu v šolo.

Vstop v šolo je bil zanjo veliko doživetje. Srečanje z drugimi otroki je bilo zelo vznemirljivo in tudi njeni vrstniki so čutili enako. Z radovednostjo in s strahom je pričakovala srečanje z učiteljico, ugibala, kako izgleda, in se spraševala, ali bo dobra in prijazna ali stroga in nedostopna. Ko je učiteljica vstopila v razred, je vse prvošolčke zadržano pozdravila v italijanskem jeziku, sedla za mizo in si jih pozorno ogledovala. V njenem pogledu je Pjerina čutila sarkastično podcenjevanje revnih slovenskih otrok. Italijanščina ji je delala preglavice, ker je bila vajena domačega govora in furlanskega narečja in je težko sledila besedam učiteljice, ki je govorila v knjižnem jeziku.

Učiteljica je vzela v roko spisek, vsakega posebej poklicala po imenu in priimku ter ugotavljala, če so vsi prisotni. Tako so se tudi učenci spoznali med seboj. Razložila je tudi, kakšne zvezke in svinčnike bodo rabili. Prvi šolski dan je minil zelo hitro in Pjerina se je z dobrimi občutki vrnila domov.

Domačim je z navdušenjem pripovedovala, kako je minil prvi šolski dan, opisala učiteljico in povedala, katere potrebščine mora imeti pri pouku.

Starši niso bili tako navdušeni kot prvošolka, saj so vedeli, da zvezki in svinčniki stanejo, denarja pa je bilo bore malo. Ona pa se je z veliko vnemo učila pisati prve črke abecede in se želela čim hitreje naučiti brati, da bi lahko kaj prebrala staršem, ki niso bili večji branja. Učila se je tudi računati, seštevati in odštevati. Računstvo ji je bolj ležalo kot pisanje. Šolsko leto je bilo dolgo, ampak zaradi šolskih počitnic in raznih praznikov se je kar hitro izteklo. Ob koncu šolskega leta je staršem ponosno prinesla pokazat spričevalo,

dokaz, da je uspešno končala prvi razred. Oče je bil zadovoljen z njenim uspehom, obenem pa zaskrbljen, če bo zmožgel zagotoviti denar za nadaljevanje šolanja.

V drugem razredu osnovne šole je bilo šolskih dni kaj kmalu konec. Oče ni imel dovolj denarja za šolske potrebščine in ostati je morala doma. Z njim in mamo je morala vsak dan opravljati različna priložnostna dela na kmetiji, kjer so stanovali. Priložnostna dela so iskali tudi pri bogatejših kmetih v okoliških vaseh. Če so uspeli najti kako delo, so del plačila dobili v denarju, del pa v pridelkih.

Pogrešala je šolo in sošolce. Njen delovni dan se je začel zelo zgodaj: najprej je morala v hlevu napojiti živino, skidati gnoj in narestiti sveže slame. Po zajtrku pa ji je mati zavila v culo kos kruha, včasih priložila jabolko in že je morala gnati živino na pašo. Ker je bila živahno in veselo dekletce, je vsako prosto uro skušala preživeti v igri z vrstniki, ki so imeli podobno usodo. Otroci so najbolj uživali jeseni, ko so včasih imeli srečo in na njivah našli kak pozabljen krompir, ga spekli ob ognju in s slastjo pojedli. Tudi surove repe se niso branili, če so le prišli do nje. Paša živine pa ni bilo edino delo, ki ga je opravljala. V vinogradih je bilo treba čistiti travo in ostanke trt, rožje, kot se je reklo po domače. Pokošeno travo je znašala na kupe na koncu vsake vrste, ostanke trt pa zlagala v snope. Travo je gospodar z vozom odpeljal domov za živino, snope rožja pa pod streho na suho. Porabili so ga za kurjavo, s katero so zjutraj zanetili ogenj.

Oče in mama sta od jutra do večera delala na okoliških kmetijah in se trudila za boren zaslužek ter za malo krompirja in polente, da sta lahko nahranila družino. Otroci so pomagali, kolikor so bili spo-

sobni pomagati. Priložnostnih del pa je bilo po vaseh vedno manj. Oče in mama sta bila včasih obupana, ker nista vedela kako naprej.

Večkrat je skrivoma prisluhnila pogovoru, ki sta ga imela oba starša, ko sta legla k počitku. Načrtovala sta, kje bi imela možnost in srečo dobiti delo. Slutila je, da ima oče v mislih rešitev, ni pa vedela kakšno. Nekega dne jo je poklical k sebi in ji s težkim srcem sporočil, kaj namerava. Rekel ji je: »Pjerina, denarja za najnujnejše potrebe je vedno manj, zato sem prisiljen, da te dam za deklo. Čeprav imaš le enajst let, boš služila pri premožni družini v Krminu.«

Besede so mu težko šle iz ust in pogledoval je na vse strani, kakor da bi iskal opravičilo. Razložil ji je, da se je zanjo odločil, ker je bolj samostojna, pametna in iznajdljiva. In razumela je, da to zanj ni bila lahka odločitev.

Nekaj časa je potrebovala, da je dojela očetove besede. Ponosna je bila, da je imel oče tako mnenje o njej, a hkrati se je bala, da ne bo uspela uresničiti njegovega zaupanja. Oče je bil prepričan, da je primerna in se bo znala prilagoditi življenju izven družine bolj kot leto mlajša sestra Francka. Brat Franc je staršem pomagal pri delu na kmetiji, zato je ostal doma.

Začetki njene prve službe so bili nerodni in negotovi, saj se je morala marsikaj novega naučiti, ustreči gospodinji in storiti vse, kar je ta od nje zahtevala.

Zjutraj je morala zakuriti ogenj na ognjišču, pristaviti vodo za kavo, segreti mleko in na mizo postaviti pribor za zajtrk. Tako ji je naročila gospodinja in dodala: »Zelo moraš paziti, da mleko ne bo prekipelo, ker mleko, razlito po vročem štedilniku, smrdi.«

Kljub vsem opozorilom se je včasih zgodilo, da se je morala gospodinji opravičiti za storjeno napako. Ko sta gospodinja in gospodar vstala, je moralo biti vse pripravljeno za zajtrk. Po zajtrku je pomila posodo, jo obrisala in zložila v kredenco. Pobrisati je bilo treba prah po hiši in poribati lesene pode v kuhinji in na hodnikih. Vse to pa ni bilo lahko delo. Marsikdaj je imela do krvi odrgnjena kolena. Morala je tudi skrbeti, da je bilo vedno vse na svojem mestu.

Za kosilo je poskrbela gospodinja, saj ona še ni znala kuhati in le gospodinja je imela ključ od shrambe, kjer so imeli kruh in vso hrano. Ta ključ je vedno nosila na verižici okoli vratu kot veliko dragocenost.

Za večerjo so običajno imeli solato in domači narezek s kruhom. Ona pa si je najraje nadrobila kruh v mleko in se z užitkom najedla. Šele ko je po večerji pospravila pribor in pomila posodo, je lahko legla k zaslužnemu počitku.

Vsi njeni dnevi se niso kaj dosti razlikovali med seboj, a pri tej družini je postajala vedno bolj samostojna in samozavestna. Sramežljiva deklica z začetka služenja je zrasla v dekle, ki se je veliko naučilo o življenju. Pozorno je spremljala obnašanje premožnih ljudi in si vedno želela, da bi nekoč tudi njej kdo stregel. Žal so to ostale le sanje. Po nekaj tednih je gospodinjska dela opravljala z rutino, navade gospodarjev je že dobro poznala in znala je ustreči njihovim željam.

Pomagala je tudi na polju kot izkušena mlada delavka. Upala je, da ji bodo kaj več plačali, a plača ni bila velika, ker je niso upoštevali kot odraslo osebo, delavko, temveč kot otroka. Srečo pa je le imela,

da je imela službo in da je nekaj malega zaslužila. Marsikdaj je čas počitka in proste nedelje izkoristila za opravljanje priložnostnih del še na drugih kmetijah. Hotela je čim več zaslužiti in z zaslužkom pomagati mami in očetu, ki sta garala za preživetje družine.

Misel, da pomaga družini, ji je dajala voljo in moč za premagovanje ovir. Njena otroška leta so tekla v nenehnem delu in odrekanju. V njih je bilo le malo zabave.

Verjetno je bilo nekje v zvezdah usode zapisano, da bo mlada leta preživljala tako, kot jih je.

Sestrina smrt

Nad družino so se zgrnili črni oblaki.

Nekega večera je prišla k staršem na obisk in po večerji so se kot po navadi usedli okoli ognjišča in se pogovarjali. Oče jo je spraševal, kako je zadovoljna pri družini, kjer dela, kako so jo sprejeli in če ji dajo dovolj jesti. Ni mu priznala, da vsak dan porabi vso svojo otroško energijo za opravljanje napornih dnevnih opravil. Vesela je bila, če je domov prinesla kaj denarja in živil ter razveselila starše. Pred spanjem jim je oče za korajžo in da bi pozabili na težke čase, povedal veselo zgodbo, nato pa so vsi skupaj zmolili večerno zahvalno molitev za dobrote in zdravje ter legli k počitku.

Zgodilo se je naslednji dan. Mlajša sestra Francka je bila zelo lepa deklica in imela je dolge lase kot sirena. Tisti dan je bila sama doma in pospravljala po hiši. Za trenutek se je usedla blizu ognja

na ognjišču, da bi se malo odpočila in ogrela. Mir in prijetna toplota sta jo uspavala in v trenutku nepazljivosti ji je ogenj zajel lase in bombažno krilo in v hipu se je spremenila v gorečo baklo. Sosedje so slišali kričanje in prihiteli pogledat, kaj se godi. Ko so zagledali Francko v plamenih, so ogenj takoj pogasili, vendar njihova hitra pomoč ni bila dovolj, saj so bile opekline za deklenco usodne. Rekli so, da je bila božja volja, da jo je poklical k sebi v dvanajstem letu starosti in da v nebesih gleda njegovo obličje.

Franckina smrt je prizadela vse v družini in mnoga dela, ki jih je opravljala, so prešla na ramena staršev in brata. Vsi so bili neznan-sko potrti, a čas je tekel naprej, delo pri bogataših ni poznalo ne žalosti ne počitka. Tudi Pjerina se je morala vdati v usodo. Po tem tragičnem dogodku nič ni bilo tako kot prej. A delo in skrbi za jutriš-nji dan morajo potisniti žalostne dogodke v pozabo.

Leta so minevala in Pjerina je odraščala v mlado, delavno in sa-mostojno dekle. Njena družina je bila zelo verna in nedelje so pred-stavljale dan počitka, dan, kakršnih je imela zelo malo. Izkoristila jih je za obisk domačih in za svete maše. Morala je biti velika nedelja ali praznik, da je mati skuhala malo boljše kosilo in spekla kakšno slaščico. Največkrat se je to zgodilo ob praznikih, kot sta velika noč in božič.

Življenje ni bilo lahko. Hrabro je morala prenašati težave in od-daljenost domačih. Ob kakem redkem večernem obisku je našla očeta in mater ob prižgani sveči sedeti za mizo. Iz edine knjige, ki je bila pri hiši, sta brala zgodbe iz svetega pisma. To je bil zanj čas prijetne spokojnosti, ki sta si ga včasih privoščila, ko so vsi drugi legli

k počitku in je bilo postorjeno vse delo.

Najbolj se je veselila največjega krščanskega praznika božiča. Uživala je v polnočnici, ki so jo spremljale svečane pesmi, in prepričana je bila, da ji bo komaj rojeno božje dete dalo notranji mir in veliko moči za prihodnost. Božič je bil zanjo najlepši dan v letu. Takrat se je zbrala vsa družina ob svečano pogrjnjeni mizi s preprostimi jedmi na njej. Oče je prekrizal jedi in zmolil zahvalo za dobrote in zdravje, ki jim jih je dajal Bog. Ob božičnem drevescu so si izmenjali skromna darila in si podali roke v znak zahvale in spoštovanja.

Očetova smrt

Oče je postajal vsak dan bolj utrujen in ni mogel več opravljati del, ki jih je prej opravljal z lahkoto. Zbolel je za hudo boleznijo, jetiko, in domači so vedeli, da zanj ni pomoči. Po nekajmesečnem hiranju jih je zapustil. Ta izguba je bila za družino težka in boleča. Mama je nekaj časa sama skrbela za družino. Po letu dni žalovanja pa je spoznala, da sama ne bo kos delu in da je to zanjo preveliko breme. Spoznala je starejšega fanta Jožeta Uroša, ki je bil kar dobro stoječi kmet, ter se z njim poročila. Rodila je najprej Toneta, nato Maksa in Pira ter najmlajšega Genia. Rodila je še štiri otroke, dva sta umrla takoj po porodu, tretji in četrti pa zaradi bolezni. Bila je zdrava in močna ženska, in ko je bila noseča za zadnjega potomca, je delala do zadnjega trenutka nosečnosti in rodila kar na njivi med pobiranjem krompirja. Tudi ta otrok ni dočakal otroštva, umrl je za davico.

Prvi ples

Prve majske nedelje leta 1900 se je Pjerina še posebno rada spominjala. V vasi so po dolgem času priredili vsakoletni ples ob prazniku češenj in kot vsako mlado dekle se je prvič odločila, da tega plesa ne bo zamudila.

Krušni oče ji je dovolil, da si je lahko za težko prisluženi denar kupila novo obleko. V njej se je počutila kot princesa. Kritično se je pogledala v ogledalo in bila zadovoljna s svojo podobo. Bila je res ljubko dekle z dolgimi črnimi lasmi, spletenimi v kito.

Prišla je težko pričakovana nedelja in z domačimi je šla k sveti maši v Čedad. Med mašo je ugledala postavnega soseda Pepija. Srce ji je začelo hitreje biti in od razburjenja so ji pordela lica. Molila je in prosila sv. Marijo in svetnike, da bi jo opazil. Po maši je mislila, da jo bo razneslo, ko jo je pozdravil in nagovoril: »Bog daj, Pjerina, kako je kaj pri vas?«

Ko mu je odzdravila, je od sramu zardela do ušes. Led je bil prebit in pogovor je stekel. S Pepijem sta poklepetala o vremenu in drugih nepomembnih stvareh. Temperatura ji je spet zrasla, ko ji je rekel: »Mogoče se bova videla danes zvečer na plesu, seveda če boš prišla.« In sta šla vsak proti svojemu domu.

Po nedeljskem kosilu se ji je čas ustavil. Nestrpno je čakala na ples, ki se je začel zelo zgodaj popoldne. Vaščani so sredi vasi postavili oder za plesišče, ga ogradili in postavili blagajno. Fantje so

morali kupiti listke za bal, kot se je reklo. Bal je veljal za tri plesse. Mnogi fantje si tega niso mogli privoščiti, Pepi pa ni imel težav z denarjem in si je priskrbel dovolj listkov.

Ko je zaplesala z njim, je imela občutek, da je v sedmih nebesih. Druga dekleta so jo gledala z zavistjo. Želela si je, da se ta ples ne bi nikoli končal. Po tretjem plesu je sledil odmor, plesalci so se umaknili k svojim družbam. Dekleta so si hitela popravljati nogavice in frizure, da bi bila čim lepša. Pjerina je bila jezna na godce, ker so zaradi odmora prekinili ples in tako skrajšali njeno srečo. Pogledovala je proti Pepiju in radovedno spremljala, s kom se pogovarja. Bila je kot na trnih in se spraševala, ali jo bo njen plesalec prišel prositi tudi za naslednji ples. Prvi takti so naznanjali drugi bal treh plesov. Pepi je vstal in šel proti njej. Vsa vesela je pričakovala, da jo bo prosil za ples, toda katastrofa, izbral je sosedovo Marijo, njeno najboljšo prijateljico, ki je sedela poleg nje, in se z njo zavrtel po plesišču. Ni se mogla pomiriti od razočaranja. Jezno je gledala nasprotnico, kako uživa v plesu in se stiska k Pepiju. Če bi pogled lahko ubijal, bi Marija zagotovo prebodena padla na plesišče. Po tretjem plesu so šli godci še na en daljši odmor. Dekleta so se šla urediti in osvežiti in se pripraviti za naslednji ples. Pjerina je od razburjenja in razočaranja hotela okregati prijateljico, ker je šla plesat z njenim plesalcem. Težko se je pomirila in upala, da bo naslednji ples njen in Pepijev. Prijateljice so jo dražile in se norčevale iz nje, ker so videle njeno nestrpnost in zadrego. Sklenila je, da Pepija ne bo več pogledala, če ne bo zaplesal z njo. Iz misli jo je vzdramilo trepljanje po rami in zaslišala je Pepijev glas: »Pjerina, ali greš plesat?« Pepi je bil navdušen plesalec in tudi

zelo cenjen pevec, saj je imel zelo lep glas. Presrečna je vstala in se zavrtela z njim po plesišču. Med plesom ni slišala ne godcev ne melodije, ki so jo godli. Srce ji je močno razbijalo in temperatura se ji je nevarno dvigovala od razburjenja in zadovoljstva. Močne Pepijeve roke so jo držale trdno, kot da bi ji hotele povedati, kako odločen je, da jo bo držal in vodil celo življenje. Ti si moja in imam te rad, so govorile. Vedela je, da je redkobeseden fant. Obljubil ji je, da bosta še plesala, in brez premisleka je sprejela povabilo na naslednji ples. Plesala sta do desetih zvečer. A plesa je bilo prehitro konec. Ljudje si niso privoščili zabave do poznih ur, ker je bil ponedeljek delovni dan in je bilo treba zgodaj vstati za v službo ali poprijeti za delo na njivah. Na poti proti domu ji je Pepi priznal, da jo rad vidi in da se mu dopade. Nerodno jo je objel in jo poljubil na vroče ustnice. Od prijetnega občutka prvega poljuba v življenju so ji skoraj odpovedale noge. Tisto noč ni in ni mogla zaspati, mislila je na Pepija in na ustnicah je še vedno čutila njegov poljub. Proti jutru pa je z nasmehom na ustih trdno zaspala, tako da jo je moral krušni oče zjutraj kar nekaj časa buditi. Hitro se je oblekla, se umila in morala je zelo pohiteti, da ni zamudila službe. In tudi na delu je sanjarila o plesu in o prvem poljubu.

Dogodki pa so šli svojo pot. Pepi se je po tistem plesu umikal in začel osvajati njeno prijateljico Marijo, ki se mu je dobrikala in ga ob vsaki priložnosti izzivala. Ko je to opazila, si ni dala miru, dokler prijateljice ni vprašala, kaj počne s Pepijem. Marija se je začela opravičevati in ji je zagotovila, da ne misli resno. Rekla je: »Pepi ni tako dober fant, kot si misliš, tudi drugih punc se ne brani.«

Skratka, dobro ga je očrnila pred njo. Ko je slišala te besede, je verjela prijateljici, zasovražila Pepija in ni ga hotela več videti. Naivno je nasedla načrtu prijateljice, ki ji je prevzela fanta, kot je izvedela kasneje.

Minilo je kar nekaj časa, ko ni šla nikamor razen na delo. Toda jeza mlade punce se kmalu umiri in tudi ona je šla po dolgem času spet med ljudi, da bi srečala Pepija. Upala je, da ga bo videla pri nedeljski maši. Med mašo se je ozirala na vse strani, da bi ga ugledala. Ko ga je zagledala, kako se po tihem pogovarja z njeno nekdanjo najboljšo prijateljico Marijo in se ji veselo smehlja, bi mu najrajši pred vsemi primazala eno okoli ušes. Tresla se je od jeze in sovrašstva, in če bi ji prišel pred obličje, bi ga obsipala s takimi očitki, da bi bilo nesramneža sram. Po maši ji je postalo skoraj slabo, ko je ni niti pogledal in šel mimo nje, kot da je ni. Videla je, kako z Marijo uživata v veselem pogovoru, in takrat se ji je posvetilo, da ji je njena najboljša prijateljica hinavsko speljala fanta. Ljudje so bili presenečeni, ozirali so se za njima in zdelo se jim je čudno, da vidijo Pepija z Marijo in ne s Pjerino. Vedeli so, kako ga je imela rada, in v preteklosti se je govorilo, da se bosta vzela.

Po tistem dogodku pri maši je bilo vsem jasno, da se je Pepi zagledal v Marijo. Tako je zgubila najboljšo prijateljico in fanta, ki ga je ljubila. Življenje je zasovražila in počutila se je kot ranjena srna, ki ji krvavi srce. Mama jo je tolažila in ji dajala korajžo, češ da je še mlada in je fantov na pretek, ona pa je vedela, da ne bo nobenega ljubila tako kot Pepija.

Z vso ihto se je posvetila delu, da bi ga pozabila. A težko ji ga je

bilo pozabiti ob misli, da je v objemu drugega dekleta. Še zadnje upanje pa ji je splahnelo po kakšnem mesecu dni, ko je pri sveti maši slišala oklice za Pepija in Marijo. Čez dober mesec sta se zaročenca poročila v vaški cerkvi. Od daleč je opazovala ženina in nevesto in sanjarila, da je poleg Pepija ona in ne hinavska Marija. Bila je velika poroka in veliko povablencev se je veselilo z mladoporočencema. Ženske so naslednji dan opravljale vsakega svata posebej in komentirale, kakšno obleko je kdo imel in kako nerodno se je obnašal. Pjerina teh novic ni poslušala, ker je bila razočarana nad vsem, kar se je zgodilo. A čas je najboljši zdravnik za srčne rane. Sčasoma pozabimo na bolečino, ki so nam jo povzročile neuresničene želje. Po tem dogodku so stvari šle svojo pot, ostal pa je nauk, da tudi najboljši prijateljici ali prijatelju ne smeš zaupati, posebno kadar hinavsko črni drugega v svojo korist.

Vsakdanje življenje nima časa za posameznikove bolečine. Prišel je čas trgatve, letina je bila obilna, grozdje pa že dovolj sladko. Krušnemu očetu ni bilo težko najeti obiralcev, saj je bilo na voljo veliko ljudi, ki so komaj čakali, da bi kaj zaslužili. Grozdje so v nekaj dneh pobrali in ga zmleli v sladek mošt. Mošt so pustili nekaj dni vreti, da se je začel spreminjati v vino. Mlado vino so pretočili v velike sode, da je povrelo do konca. Tropine pa so sprešali in pozneje iz njih kuhali žganje. Na vino se je čakalo do sv. Martina. Šele takrat je bilo jasno, kakšna je letina. Vino je pomembna pijača za razne priložnosti. Tudi za delavce, ki so pomagali pri kmečkih delih, je bilo treba imeti dobro kapljico. Brez te ni bilo pridnih rok.

Krompir in fižol so že pobrali, tudi repa je bila na varnem za zimo.

Pjerina je nestrpno čakala, da bodo pobrali koruzo. Vedela je, da bo takrat preživela nekaj lepih večerov. Krušni oče je za lupljenje koruze najel ženske. Možje in fantje so namreč kar sami prihajali pomagat zaradi ženske družbe, vedelo pa se je tudi, da na njihovi domačiji niti dobrega vina ne manjka. V dobri družbi čas hitro mine in skrbi pustiš za pečjo, vživiš se v pogovor in delo. Medtem ko so ženske koruzo lupile, so jo možje in fantje pletli v dolge kite, da se je pozimi lažje sušila. Bolj ko je bila koruza suha, lažje se je mlela in izkoristek je bil večji. Če je bila dobra letina, je bilo dovolj moke za polento in dovolj hrane za živali. Delo se je zavleklo pozno v noč do jutranjih ur, a vseeno je bil to prijeten čas. Pripovedovali so si vesele in žalostne zgodbe o tem, kar so doživeli v življenju. Seveda so radi tudi zapeli. Posebno popularna je bila Župančičeva pesem Sreča skače, vince se preлива. Med petjem je Pjerina pomislila na Pepija in pogrešala je njegov lepi glas. Še vedno je mislila nanj, na njegove objeme in vroče poljube.

Nekega dne ji je soseda Franka povedala žalostno novico, da je njena bivša prijateljica in Pepijeva žena Marija hudo zbolela. Čeprav je bila jezna nanjo, ji boleznini privoščila. Ta novica jo je razžalostila, zato je sklenila, da jo bo šla obiskat. Bolezen Pepijeve žene je hitro napredovala in samo eno leto po poroki je Marija umrla. Pepijeva žalost je bila velika, žalovali pa so tudi vaščani, ki so Marijo spremili na zadnjo pot. Pokopali so jo na božji njivi v Čedadu. Bil je lep krščanski pogreb s sveto mašo. Pogrebce je Pepi povabil na kozarec vina in prigrizek na čast pokojnice, kot je bila ob takih priložnostih navada. Prijatelji so pokramljali z domačimi in obujali spomine na

dobra dela, ki jih je Marija naredila v svojem kratkem življenju.

Še dolgo po pogrebu so vaščani govorili o pokojnici. Da je zbolela tako mlada, da je imela še vse življenje pred seboj, ko se je morala posloviti od tega sveta. Toda čas beži in zahteva nove napore. Lepi trenutki ostanejo v spominu, na žalost pa moramo čim prej pozabiti in se spoprijeti z življenjem, ki je pred nami. Pepi je bil Pjerini hvaležen za razumevanje in pomoč, ki mu jo je izkazovala v težkih trenutkih, ona pa mu je oprostila, da se je v preteklosti odločil tako, kot se je. Nekaj časa je iskal priložnost, da se ji približa, saj je vedel, da ji fantov in snubcev ne manjka in da je mnoge zavrnila. Njena ljubezen do njega je bila močnejša in počasi sta spet postala prijatelja ter se občasno srečevala. Vaščani so slutili, da med njima iskri stara ljubezen, ki se bo verjetno končala s poroko. Po enem letu žalovanja, kot je bilo za vdovca v navadi in kot je to zahteval nekakšen nenapisani zakon, se je Pepi odločil in Pjerino vprašal, če se hoče poročiti z njim. Seveda je vsa vesela sprejela njegovo ženitno ponudbo, saj ga je neizmerno ljubila. V bližnji cerkvi v Čedadu so že tekli oklici. Poroka je bila skromna, svatje so bili najbližji sorodniki in iskreni prijatelji. Z doto, ki je bila že nekaj časa pripravljena, in s priimkom Konstantini, se je poslovila od domačih ter se preselila k ljubljenu Pepiju.

Pepi je imel v Čedadu veliko kmetijo, ki mu jo je oče kupil za poročno darilo, in je bil spoštovan kmet, reklo bi se, da je bil premožen in bogat mož. Domači so Pjerino lepo sprejeli, saj so vedeli, da je delavno in pošteno dekle, ki je v življenju prestalo veliko hudega. Ona pa se je hitro vživela v družinsko življenje na kmetiji. Delo ji ni bilo

tuje, v hiši in na polju je znala zgrabiti za vsako opravilo. V uspehih in porazih sta bila s Pepijem eno telo, ki premaga vsako oviro. Načrtovala sta družino z več otroki in to se je kmalu tudi zgodilo. Leta 1907 je povila zdravega močnega sina Tončija. Pepi je bil ponosen na sina, saj je to pomenilo, da za bodočnost kmetije ne bo treba skrbeti, ker je tu naslednik, ki bo nadaljeval njegovo in njeno delo.

Težki časi pa so skrajšali vesele trenutke in skalili njuno srečo. Pepi je moral k vojakom. Leta 1914 se je začela prva svetovna vojna. Tisto leto je Pjerina rodila drugega otroka, hčerko Ido. Bila je v skrbeh, kako bo zmogla sama vzdrževati družino in kmetijo. Treba je bilo zavihati rokave in se spoprijeti z delom. Za Ido je skrbel bratec Tonči, tako da se je Pjerina brez skrbi posvetila vsakdanjim opravilom.

Tu moram opisati nekaj dogodkov, ki so si v tistih letih sledili z naglico in povzročili velike spremembe v evropski zgodovini. Slovenske dežele so bile leta 1914 del velike avstro-ogrske monarhije. Avstro-Ogrska vojska je bila sestavljena iz številnih narodov. Bila je prava mešanica Nemcev, Madžarov, Čehov, Slovakov, Hrvatov, Bosancev in Slovencev. Ko se je začela vojna, so bili Slovenci v zelo težkem položaju. Vojne si niso želeli. Zmaga antante bi razkosala slovensko narodnostno ozemlje in ga naredila še bolj nemočnega. Največji del slovenskega ozemlja je spadal v tretji korpus avstro-ogrske armade, ki je imel sedež v Gradcu. V tem korpusu je bilo kar tri petine vojakov Slovencev. Na začetku vojne so bili vsi slovenski polki poslani na rusko fronto, spomladi 1915 pa so bili ti polki premeščeni na soško fronto, kjer so se potem še naslednji dve leti vojskovali

z močnejšo italijansko vojsko. Ko je prišlo do sporazuma med Avstro-Ogrsko in Nemčijo, Italija ni želela vstopiti na stran centralnih sil, ampak se je dogovarjala s centralnimi silami in z antanto. Na koncu so Italijani vstopili v vojno na strani Francije, Velike Britanije in Rusije, saj so jih gnale predvsem ozemeljske težnje po slovenski zemlji. Države antante ali "srčne zveze" so namreč Italiji ob morebitnem vstopu v vojno na njihovi strani obljubile velik del ozemlja (Gorico, Trst, Istro in del Dalmacije z otoki), ki je tedaj pripadalo Avstro-Ogrski, a je bilo večinsko poseljeno s Slovenci in Hrvati. 23. maja 1915 je Italija napovedala vojno Avstro-Ogrski. Ta je svoje polke razporedila na obrambno črto na levem bregu Soče, kjer so čakali na italijanski napad.

Na soški fronti so slovenski vojaki veljali za bolj pogumne, saj so se borili za svoj dom.

Slovenski polki v okviru avstro-ogrske vojske so igrali pomembno vlogo v zgodovini slovenskega naroda, saj so se kasneje mnogi slovenski vojaki borili tudi proti Avstrijcem za slovensko severno mejo.

Pepija so poslali na fronto v Galicijo (Romunijo). Tudi Pjerinini trije polbratje Tone, Maks in Piro so morali na to bojišče. Ko je Pepi po kratkem času prišel domov na dopust, je opravil najnujnejša dela in dal Pjerini nasvete kako naprej. Nekaj dni je hitro minilo in vsak trenutek sta izkoristila za delo pa tudi za osebno zadovoljstvo in ljubezen. Pepi je moral na fronto ob Soči, kjer so potekali najbolj krvavi boji prve svetovne vojne, Pjerina pa je ostala noseča in rodila tretjega otroka, ki je zaradi kolere umrl. Med prvo svetovno vojno je razsajala epidemija kolere, ki je pobrala veliko otrok in mladih ljudi.

Pepi je po nekaj mesecih spet prišel na dopust. Pravil ji je o grozotah na fronti in o tem, da mnogo vojakov sploh ne ve, za koga se borijo. Ona pa spet noseča in rodila je dvojčka.

Tudi ta otroka sta drug za drugim umrla zaradi kolere. In tudi Tonči je zbolel za to boleznijo. Vojaki, ki so takrat po vaseh nadzirali karanteno, so bolnikom dajali piti živo apno. Srečneži in močnejši so ozdraveli, veliko pa jih je umrlo. Tonči je preživel, njegov šestletni brat Maks pa je začel hirati in težko dihati. Pjerina je ugotovila, da ima gliste. Bila je pretresena, saj je vedela, da so gliste smrtno nevarne. V tistih časih je bila glistavost zelo razširjena in zaradi nje je umrlo veliko otrok. Na vse načine se je spopadala s temi zajedavci in uporabila vsa domača zdravila, ki jih je takrat poznala. A vse je bilo zaman, Maksa so gliste enostavno zadušile. Eno glisto je izmerila, dolga je bila en meter.

In morala je pokopati tudi tega sina. Po tem žalostnem dogodku se je Pepi vrnil domov, ker je bilo leta 1918 vojne konec. Domov se je vrnil tudi brat Tone. Bil je ranjen v nogo na več mestih, ostal je invalid, ampak vojno je preživel. Maks in Piro pa sta padla na fronti.

Italija je zasedla Trst z Gorico, Primorsko in Istro ter dele Dalmacije. To ji je antanta dodelila po londonski pogodbi. Ostali Slovenci so se 1. decembra 1918 vključili v Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev, ki se je leta 1929 preimenovala v Kraljevino Jugoslavijo.

Pepi in Pjerina sta morala krepko poprijeti za delo in obnoviti kmetijo ter nista spremljala politike in razmer, ki so nastale v času po vojni. Kmetija je štiri leta samevala brez gospodarja, zato je bilo potrebno vložiti ogromno truda, da so jo spet postavili na noge.

Vojna in kolera sta mnogim zagrenili življenje in pripomogli, da je mnogo ljudi obubožalo in da jih je veliko umrlo. Za kolero je zbolela tudi štiriletna hčerka Ida in vojaki so ji dali piti živo apno ter jo vrgli med umirajoče. Pjerina je na skrivaj odnesla že skoraj mrtvo hčerko domov, ji dala piti žganje, takrat najboljše zdravilo za vse bolezni, in ji rešila življenje. Ida je počasi ozdravela in še dolgo živela. Moja mama Noemi se je rodila leta 1922 in bolezen ji je prizanesla. Epidemija kolere se je umirila in potem še nekaj časa v vasi ni zbolel nihče.

Žganje in fritule

Nona nam je rada pripovedovala o tem, kako je na črno kuhala žganje.

Nekega dne se je domislila, na kakšen način bi se dalo dobro zaslužiti. Sposodila si je kotel za kuhanje žganja in na skrivaj v majhnem prostoru v kleti poleg dimnika začela kuhati prve litre te pijače. Žganje je bilo zelo cenjeno in ljudje so ga častili kot čudežno zdravilo za vse bolezni, pa tudi kot pijačo za zdrave ljudi. V Italiji je bila žganjekuha strogo prepovedana, toda ona se ni bala ne financarjev ne karabinjerjev. Bližnji kmetje, ki so imeli vinograde, so ji po stiskanju grozdja dali tropine, saj si sami niso upali kuhati žganja in so tropine metali na gnoj. Tudi doma so imeli kar precej tropin. Pepi si ni upal kuhati žganja, ona pa je prve bičerine te pijače, kozarčke od 0,5 dcl, začela prodajati sosedom in vaščanom. Cvrkla je tudi fritule, da so možje lažje spili kozarček žganja. Ljudje so bili zadovoljni s kvaliteto

pijače in trgovina na črno je stekla. Kaj hitro se je razvedelo, da se pri Pjerini lahko kupi in spiže dobro žganje in poje dobre fritule.

Nona se je rada pohvalila, da ko je bil kralj Vittorio Emmanuele II z lepo ženo Eleno, kraljico Črne gore, na uradnem obisku Gorice in okolice, so mu vojaki, določeni za varnost gostov, v znak dobrodošlice ponudili njene fritule in kozarček žganja in pristavili, da je to krajevna značilnost. Ti vojaki so bili njeni stalni gostje in nikoli je niso ovadili karabinjerjem.

Žganje je šlo dobro v promet in zato je kar dobro zaslužila. Nekega dne pa je k njej pritekel vojak in ji svetoval, naj takoj skrije žganje, ker financarji in karabinjerji kontrolirajo po hišah. Brez panike je flaškon žganja in bičerine skrila v posebno luknjo v stranišču na vrtu in nad luknjo obesila toaletni papir. Kotel v kleti je bil pravzaprav štedilnik za segrevanje vode in kuhanje rjuh in intimnega perila. Zgornji del kotla s cevjo za hlajenje pa je skrila na njivi daleč stran od hiše. Mirno je opravljala običajna gospodinjska dela, ko so na vrata potrkali financarji. Preiskali so stanovanje od vrha do tal, a našli niso ničesar. Malo sumničavi so bili in v kleti pregledovali ognjišče in kotel. V kotlu pa so se kuhali rjuhe in belo perilo. Zasliševali so jo in ji grozili z zaporom, da bi priznala, da kuha žganje. Nedolžno jim je odgovarjala na vsa vprašanja in prav nič niso izvlekli iz nje. Jezni in užaljeni so odšli, ker niso našli nič in tudi priznala jim ni ničesar. Zadowoljna se je nasmehnila ob misli, da jo je poceni odnesla. Naslednji dan pa je spet prodajala žganje, kot da se ni nič zgodilo. Postala pa je bolj previdna, ker je vedela, da jo je nekdo ovadil financarjem, a nikoli ni zvedela, kdo je bil. Gotovo kdo, ki ji je bil nevoščljiv.

Kontrabant

Pjerina pa se je podala v še bolj nevarno pustolovščino.

V Italiji je bilo goveje meso zelo drago in le najbogatejši so si ga lahko privoščili. Od znancev je izvedela, da je v Avstriji živina zelo poceni. Naskrivaj se je peš odpravila na dolgo pot čez reko Nadižo, se previdno kot lisica izogibala stražarjem in prečkala mejo med Italijo in Avstrijo. Kraje in poti je zelo dobro poznala. Zaustavila se je pri prvi kmetiji in gospodarja vprašala, če ima kaj živine naprodaj. Pokazal ji je dve kravi. Oglledala si ju je, a ni bila zadovoljna z njima. Bili sta presuhi. Imela je preveč izkušenj, da bi kar tako kupovala, zato je gospodarju vljudno povedala, da bo pogledala še kje drugje. Šla je naprej in si ogledala kar precej živine, toda nobena ji ni bila po volji. Dan se je nagibal k večeru, ko je prišla do večjega posestva in od daleč opazovala živino na paši. Takoj je opazila, da je govedo zdravo in lepo rejeno, torej pravo zanjo. Gospodarja je vprašala, če je živina naprodaj, seveda po dobri in razumni ceni. Po dolgem barantanju ga je le prepričala in po ugodni ceni kupila dva lepo rejena vola. Obljubila mu je, da bo še kupovala pri njem. Bila je zelo zadovoljna, kupčija je bila uspešna, le misel na pot domov ji ni dala miru. Skrbelo jo je, kako bo vola pripeljala preko meje in čez reko, saj je bilo že pozno popoldan in bližala se je noč. Ni hotela tvegati, zato je gospodarja prosila, če lahko prenoči kar v štali in zjutraj nadaljuje pot. Dovolil ji je in zgodaj zjutraj se je odpravila

proti domu. Hodila je hitro in upala, da do mraka pride do reke. Ko se je bližala Nadiži, se je spremenila v previdno žensko in oprezno opazovala, kje se nahajajo italijanski stražarji. Ko se je prepričala, da ni nikogar, je z voloma kot pravi tihotapec počasi zakorakala v reko. V mraku pa ni videla, da je reka, ki je imela po navadi zelo malo vode, narasla zaradi dežja v hribih in da je njen tok bolj močan. To je opazila šele sredi reke, ko jo je tok skoraj odnesel. Z vso močjo je držala vrv, na kateri sta bila privezana vola, in previdno bredla po vodi proti nasprotnemu bregu. V trenutku pa je spoznala, da zaradi premočnega toka ne bo zmogla priti čez. Tedaj je zaslišala moške glasove in zagledala dva italijanska stražarja, ki sta bila v patrolji ob reki. Na vso moč je zavpila, naj ji pomagata priti iz pobesnele vode. Ko sta jo zagledala, kako se bori z reko, sta ji zakričala, naj spusti vrv, s katero sta bila zvezana vola. Toda niti na kraj pameti ji ni prišlo, da bi to storila, za nobeno ceno ne bi spustila vrvi. Z zadnjimi močmi je prišla do stražarjev, ki sta jo z voloma vred potegnili na suho. Stražarjema se je zdela hrabra in usmiljenja vredna in nista vedela, kaj storiti z njo. Živine se ni smelo peljati čez mejo. Rotila ju je, naj jo pustita domov, kjer jo čakajo lačni otroci, in jima dopovedovala, da sta ta dva vola edino, kar bodo imeli pri hiši. Po dolgem in jokajočem prepričevanju sta jo končno pustila oditi domov, a morala je priseči, da nikomur ne bo povedala, da sta ji pomagala. Doma so jo v skrbeh čakali mož in otroci, spraševali so se, kje hodi tako dolgo. Ko je vsa mokra in premražena po dveh dneh stopila v hišo, so jo otroci z veseljem objeli in si oddahnili. Pepi je bil jezen, a obenem vesel njene vrnitve, obljubiti pa mu je morala, da ne bo več storila

česa takega in povzročila toliko skrbi. Možu in otrokom je naročila, naj poskrbijo za vola, ker sama ni imela več moči, in šla počivat. Trdno je zaspala. Ko je naslednji dan vstala in si še enkrat ogledala vola, kar ni mogla verjeti, da ji ju je uspelo pripeljati domov. Tudi sama se ni zavedala, v kakšni nevarnosti je bila. Vola je naslednji dan peljala k mesarju, ki se ni mogel nagledati tako lepo rejenih živali. Pristal je na ceno, ki jo je določila, saj je vedel, da bo tudi on dobro zaslužil. Ker je bil zaslužek od prodaje volov zelo dober, je sklenila, da bo kljub nevarnosti, ki jo je preživela, in kljub obljubi, ki jo je dala možu, še šla čez mejo.

Februarja 1924 se je počutila zelo slabo in tudi bruhalo je. Šla je na pregled k zdravniku. Po temeljitem pregledu ji je povedal, da z njo ni nič narobe, le noseča da je. To pa je slutila že sama. Novico je sprejela z zadržanostjo, saj je vedela, koliko dela in skrbi ter odrekavanja prinese s sabo otrok. Odločno je sklenila, da bo to zadnje dete.

Moževa smrt

V pričakovanju novega člana družine se je Pepi odločil, da bo domačijo prodal in kupil večjo kmetijo v Ločniku. To si je vedno želel. Ko je bil na semnju v Ločniku, si je namreč ogledal lepo kmetijo, ki je bila naprodaj. Po dolgem razmišljanju in računanju je ugotovil, da bi se z denarjem od prodaje in s prihranki računali izšli. Ko je ženi razložil svoje načrte, je bila z odločitvijo zadovoljna, saj je vedela, da se njen Pepi vedno prav odloči. Kmetijo je zelo dobro prodal in z izkupičkom in prihranki se je zgodaj zjutraj napotil v Gorico, kjer sta ga čakala prodajalec in notar za prepis lastništva.

Pot je bila dolga, a počutil se je varnega z denarjem v bisagi, še posebno, ker je srečal dva botra svojih otrok. Povprašala sta ga, kam je namenjen ob tako zgodnji uri. Onadva sta že prej vedela, kam je namenjen, iz pogovora pa sta se dokončno prepričala, da namerava kupiti novo kmetijo in da ima pri sebi veliko denarja. Pot so nadaljevali v pogovorih o vremenu in o dogodkih v vasi in po svetu. Botra sta ves čas razmišljala, kako bi si prilastila Pepijev denar. Napravila sta skrivni načrt in čakala na priložnost in primeren kraj, kjer bi ga okradla. Ko je pot zavila proti kraju, kjer ju je čakal prijatelj, sta ga zahrbtno udarila s kosom polena po glavi, da je omedlel. Pepi je bil močan in žilav mož, zato si je hitro opomogel, toda botra in njun pajdaš so ga tako močno pretepli, da je negiben obležal v mlaki krvi. Hitro so mu pobrali denar in zbežali v Gorico. Pozneje so ljudje našli

Pepija vsega krvavega. Javili so policiji, kaj se je zgodilo, in čeprav je policija prišla zelo hitro, so storilci že zdavnaj zbežali s kraja zločina. Nihče ni nič videl ne znal povedati, kdo naj bi to zagrešil. Pepija so odnesli do najbližje bolnice v Vio Pavia v Gorici, da bi mu nudili zdravniško pomoč. Zdravnik se je na vso moč trudil, da bi ga ohranil pri življenju. Svak Franc pa je vedel, da je njegovo stanje smrtno resno, in je Pjerini to obzirno povedal ter ji predlagal, naj gre takoj z njim v Gorico.

Jokajoč se je odpravila z bratom Francem v Gorico vsa zaskrbljena, a z upanjem, da se ni zgodilo najhujše. Zdravnik ji je povedal, da je upanje za ozdravitev majhno. Po nekaj dneh je vedela, da bo Pepija izgubila za vedno. Možev zadnji megleni pogled ji je povedal, da se poslavlja od nje in družine in da odhaja v večnost.

Moževa smrt jo je tako prizadela, da je onemela od bolečine. Od hudega so se solze posušile in ni vedela, kaj storiti. V mislih je preklela zločince in upala, da jim smrt ljubljenega moža in ukradeni denar ne prineseta sreče. Misel, da bo ostala sama z otroki in še z detetom, ki ga je nosila pod srcem, brez denarja in brez strehe nad glavo, ji je vzela vso voljo do življenja.

Občina Gorica je prispevala krsto, zbito iz navadnih desk kot za največje reveže. Vaščani in prijatelji so ji pomagali, da je Pepiju pripravila skromen, a dostojen pogreb. Pevcem, ki so zapeli ob grobu, se je zahvalila in jim na koncu obreda povedala, da jim nima s čim postreči, ker ima v žepu le šestdeset čintežimov. Pevovodja ji je rekel, da jim je Pepi že plačal s svojim glasom in da je to le njihov skromni delež njemu v spomin.

Po pogrebu se je morala izseliti z domačije, ker je bila kmetija prodana, novi gospodar pa je že čakal, da se bo z družino vselil. Dobri sosedje so njej in otrokom ponudili začasno bivališče, da bi jim vsaj malo omilili bolečino zaradi velike nesreče, ki jih je doletela.

Brat Franc

Nekaj besed moram zapisati tudi o noninem bratu Francu, ki ga je rada omenjala in sem ga pozneje tudi sam spoznal.

Franc je bil mlajši od none in si je ustvaril družino z ženo Giovanno. Živel je v majhnem naselju Gradis ´ ciutta. Imel je dva sinova: Vencija in Nina. Tudi on ni imel sreče s prvo ženo in je bil vdovec. A ni ostal dolgo sam, poročil se je s Karlino, s katero je imel še tri sinove in dve hčeri, Marijo, ki živi v Trstu, in Rozalko, ki živi v Palkišču. Sin Berto živi v Desklah, delal je kot delovodja v tovarni cementa Anho-vo. Karlo stanuje v Luciji, Mirko pa na Grčni v Novi Gorici. Preden se je poročila s stricem Francem je imela Karlina sina Stanka, ki je živel v Ločniku. Venci, prvi sin strica Franca, je pri štirinajstih zbežal v staro Jugoslavijo, ker ga mačeha, teta Karlina, ni marala. Franc je okrog leta 1935 prodal premoženje v Brdih in z družino odšel v Bosno. Pjerina po tem dolgo ni več imela novic ne o njem ne o njegovi družini.

Pjerina išče delo

Pjerina ni vedela, kako se spopasti z življenjem, a morala je poskrbeti za otroke pa še na porod se je pripravljala. Neki večer je prišel v hišo berač in jo prosil miloščine. Potrkal je na vrata, lepo pozdravil in jo rotil, naj mu kaj da. Odgovorila mu je, da mu nima kaj ponuditi in da še sama ne ve, kaj bo skuhala otrokom za večerjo. Pri hiši je imela le zeljne šture, ki so jih kmetje pustili na njivah. Berač je videl njeno stisko in ji ponudil moko za polento in kos špeha. Rekel je, naj pripravi večerjo zanj in za otroke. Na ognjišče je pristavila kotel z vodo in skuhala polento, ocvrla špeh in zeljnate šture ter počakala, da so prišli otroci na večerjo. Ko je dala na mizo vročo polento, ki se je kadila in širila omamen vonj, zraven pa postavila ponev s pečenim špehom in zeljem, se jim je zdelo, kot da so na ohceti. Po obvezni zahvalni molitvi so se spravili nad jedačo, saj ni bilo veliko takih večerij, in slastno jedli v družbi neznanega moža. Po večerji jim je možakar pripovedoval o tem, kako je obubožal, zgubil družino, imetje ter prijatelje, in o tem, da mu ni ostalo drugega kot prosjanje od hiše do hiše. Vsi so pozorno poslušali izpoved človeka, ki ga je usoda pripeljala na beraško palico. Pjerina je bila še v slabšem položaju, saj je imela otroke in pričakovala porod. Berač ji ni zavidal in je bil zadovoljen, da je tudi on nekomu polepšal dan. Otroci so utrujeni in siti že trdno zaspali, ona pa se je z neznancem pogovarjala še pozno v noč. V zahvalo za prijeten večer mu je ponudila, naj pre-

spi kar pri njih, saj je bila že pozna ura. Ulegel se je zraven toplega ognjišča in trdno zaspal. Ko je zjutraj vstala, je berač že odšel brez pozdrava in ji pustil na mizi koruzno moko in kos špeha. Nikoli več ga ni videla in se mu ni mogla zahvaliti za dobrote. Po tem dogodku je leta 1924 rodila zadnjo hčerko Marijo. Porod je minil brez težav, saj je bila močna in zdrava ženska. Bila pa je psihično na dnu. Ko si je nekaj dni po porodu opomogla, je bila njena prva misel, kam naj se obrne po pomoč. Ustavila se je pri dvoriščnih vratih soseda, ki je bil premožen kmet in je imel polno kaščo pšenice in koruze ter poln hlev živine. Dolgo je premišljevala in nerodno ji je bilo vstopiti in prositi za pomoč. Premagala je ponos in misel na otroke, ki so doma čakali na košček kruha in skodelico mleka, ji je dala moč in korajžo, da je potrkala na hišna vrata. Odprla ji je dobrodušna gospodinja in vprašala, kaj bi rada, ter jo povabila v hišo. S težkim srcem ji je pripovedovala o svojih stiskah in jo prosila za malo kruha in mleka za lačne otroke. Uslugo bi poplačala s kakim delom. Gospodinja je pozorno poslušala njeno izpoved in ni mogla verjeti, da jo pestijo take težave in da je doživela toliko gorja, saj je njej usoda naklonila več sreče. Nalila ji je flašo mleka, dala hleb kruha, kos domače pancete in nekaj krompirja za prvo silo ter rekla, da se bo za naprej že našlo kakšno delo na kmetiji. Pjerina je vesela stekla domov in nahranila lačne otroke in sebe, saj belega kruha že dolgo niso videli, kaj šele jedli. Za nekaj časa so bili preskrbljeni in dobila je malo več korajže. Hodila je pomagat gospodinji, saj se je na kmetiji zmeraj našlo kako delo in ona je bila dobra delavka.

Toda občasna dela so bila le začasna rešitev. Potrebovala je tudi

kaj denarja, ker so otroci rabili obleko in obutev. Denarja pa ni bilo in to jo je spravljal v obup. Ko je nekega dne hodila z otroki po poti v bližnje mesto, se je znašla na mostu, obupana in nesrečna, brez volje do življenja. Sredi mosta se je ustavila in se zagledala v deročo Sočo pod sabo. V hipu je pomislila, da bi skočila z otroki vred v reko in napravila konec vsem težavam. Iz teh strašnih misli jo je predramil glas gospe, ki jo je od daleč opazovala, jo videla v solzah ter uganila, kaj namerava storiti. »Nikar ne naredi, kar misliš,« jo je nagovorila, »saj se vedno najde kakšna boljša rešitev, kot je smrt.« Prepričala jo je in ji celo ponudila stanovanje. Zdelo se je vredna zaupanja in Pjerina je sprejela njeno povabilo. Niti v sanjah si ni mislila, da so na svetu dobri ljudje, ki pomagajo revežem v stiski. Po vseh težavah, ki so jo doletele, se je pri tej gospe Mariji malo pomirila in potolažila. Začela je na novo živeti v upanju na boljšo prihodnost. Gospa Marija pa jih ni mogla dolgo vzdrževati. To je kmalu opazila tudi sama, zato se je nekega dne napotila peš v Gorico in upala, da bo našla kakšno delo. Hodila je po ulicah in iskala, kje bi koga vprašala za zaposlitev. Ko je šla mimo trgovine z zelenjavo, pozneje je izvedela, da je lastnica gospa Vianelovka, se je opogumila in vstopila. V strahu je prodajalko vprašala, s kom lahko govori o možnosti zaposlitve. Pred njo je stala prav gospa Vianelovka, lastnica velikega skladišča in trgovine s sadjem in zelenjavo. Slučajno je bila v trgovini, ker je nadomeščala bolno prodajalko. Vprašala jo je, kako ji lahko pomaga. Ko ji je Pjerina povedala, kako težko in nesrečno je bilo njeno življenje, jo je sprejela v službo. Ona se ni nikoli poročila in ni imela svoje družine. Po nekaj dneh je gospa videla, da je Pjerina sposobna

ženska in dobra delavka in da se povsod znajde. Sortirala je zelenjavo in sadje v trgovini in skladišču in tudi kot prodajalka v trgovini je bila zelo zanesljiva in poštena. Čeprav ni končala osnovne šole, je znala brati in računati.

Kadar je mene mnogo kasneje nona poslala v trgovino po špežo in sem ji vrnil ostanek denarja, je točno vedela, koliko denarja je ostalo. Nisem je mogel prevarati.

Selitev v Šempeter

Iz Čedadada se je Pjerina z otroki preselila v okolico Gorice, in sicer v Šempeter, točno na mejo z Vrtojbo. Hiša je bila last vdovca Dolfeta. Za plačilo mu je kuhala, prala, in ker je imel kar nekaj zemlje, mu jo je z otroki pomagala obdelovati. Čeprav je bilo stanovanje majhno, ji je odgovarjalo, ker je bilo blizu njene službe. Šempeter je bil kraj z lepo cerkvijo, zelo visokim zvonikom in velikim trgom sredi vasi. Okoli trga so bile gostilna, mlekarna, trafika, trgovina z zelenjavo in šola. Vaščani so bili v glavnem kmetje in živinorejci, tudi vinogradniki in sadjarji. Bilo je kar nekaj velikih kmetij: Piščenčevi, Balčevi, Petrevi, Ušajevi, Blažičevi, Bričevi, Pavlinovi, Nanutovi, Rešičičevi, Faroškevi.

Po nekaj mesecih je gospa preizkusila Pjerinino sposobnost trgovanja in jo poslala s šoferjem po zelenjavo in češnje v vasi čez mejo v Avstrijo. Dala ji je kar veliko vsoto denarja. Pjerina ni mogla verjeti, da ji je zaupala toliko denarja, in kar malo strah jo je bilo, kako se

bo odrezala. V njej se je prebudila skrita branjevka, kakršne so bile Brike, in prve kupčije je zelo dobro opravila. Spoznala je veliko okoliških kmetov z obeh strani meje in se z njimi spoprijateljila.

V tistih letih je bil velik del slovenskega ozemlja pod italijansko oblastjo.

S polnim kamionom se je vrnila v skladišče, kjer jo je nestrpno čakala gospa Vianelovka. Ko je videla vse, kar je kupila, in denar, ki ji je ostal, se je začudila, koliko zelenjave in češenj je nabavila. Več kot ona sama. Po tem dogodku ji je pustila proste roke pri nakupu zelenjave in sadja. Večkrat je šla s šoferjem nabavljat preko meje kljub veliki nevarnosti, da jih kdo napade in okrade, saj je bilo potepuhov in postopačev kar veliko. Nekega dne sta se s kamionom vračala proti domu in prečkala reko Vipavo na mestu, kjer je bila reka bolj plitva. Večji del leta je bilo tam malo vode, včasih pa je zaradi dežja v zgornjem hribovitem delu reka v trenutku postala zelo nevarna. Šoferja je opozorila, naj bo previden pri prečkanju reke, saj je dobro vedela, kako nepredvidljiva je voda. Le še nekaj metrov jima je manjkalo do drugega brega, ko se je kamion zaradi okvare ustavil. Šofer se je na vse načine trudil popraviti motor, toda ni uspel, reka pa je začela hitro naraščati in grozila, da ju bo s kamionom vred odnesla. S šoferjem sta na kabini vozila čakala, kaj se bo zgodilo. Po treh urah agonije je začela reka upadati in nevarnost je minila. Šofer je popravil motor in nadaljevala sta pot proti domu. Imela pa sta srečo, da na kamionu ni bilo zelenjave, ampak krompir in jabolka, tako da škode ni bilo veliko. Ko sta gospe pripovedovala o tem dogodku, jima je dala tudi plačilo za hrabrost in požrtvovalnost. Na

nagrado in njeno pohvalo je bila zelo ponosna. Dolgo, skoraj 30 let, je delala za to gospo, imela jo je kot za sestro in partnerico, čeprav je bila Vianelovka stroga in trda ženska.

Hčerke so zrasle v dekleta in sin Tonči v postavnega fanta, ki pa ni imel sreče in ni dobil nobene stalne zaposlitve. Občasno je kopal jarke, če so kje rabili kopača, največ pa je delal na kmetijah po okoliških vaseh in bil povsod dobrodošel. Kmetje so ga imeli radi, ker je bil dober delavec in je pomagal, da je družina lažje preživela.

Naskrivaj si je želela, da bi zaslužila dovolj denarja in si kupila svojo hišo. A to so bile le sanje. Življenje v Italiji je bilo težko, zato je iskala postranski zaslužek v večernih urah in ob prostem času. Pri kmetih je čistila špinačo, motovilec in radič, nato pa je zelenjavo ponoči prala v potoku.

S skupino deklet je celo hodila na Hrvaško in v okolico brkinske vasi Slivje lupit češpe. Njena iznajdljivost ni poznala konca, oprijela se je vsakega dela, če se ji je le ponudilo.

Zločinci priznajo zločin

Minil je delovni dan in Pjerina je prišla domov, ko je zaslišala trkanje na vrata. Odprla jih je in neznani gospod jo je pozdravil ter se ji predstavil kot skrbnik bolnice v Stari gori.

Sporočil ji je, da nekdo od pacientov želi govoriti z njo, ker je zelo bolan in že nekaj dni trpi zaradi hudih bolečin, zdravniki pa so povedali, da ni rešitve. V pogovoru z gospodom se ji je posvetilo,

kdo jo želi videti. Odločno mu je rekla, da je zaradi tega pacienta in njegovih pajdašev, ki so ji ubili moža, živa umirala v delu in revščini in da ga ne misli obiskati. Kasneje ji je bolničar povedal, da je umirajoči nemirno ležal in težko dihal ter ponavljal njeno ime. Ker ga ni hotela videti, je bolničarju s solzami v očeh izpovedal svoj greh. Povedal je, da je bil boter njenemu sinu in da mora nekaj priznati, ker drugače ne more v miru umreti. Začel je pripovedovati, kako so z drugim botrom Giovannijem in prijateljem izvedeli, da namerava Pepi prodati kmetijo in v Ločniku kupiti drugo ter da s seboj nosi veliko denarja. Priložnost se jim je ponudila, ko je cesta zavila skozi gozd. Tam so Pepija napadli, ga pretepli in mu pobrali denar. Takrat je rabil denar, ker je nameraval iti v Ameriko in je tja z drugim botrom tudi odpotoval. Potovanje z ladjo je bilo dolgo in naporno. V Ameriki sta iskala delo in okusila trdo življenje, pričakovala sta med in mleko, saj so ljudje o tej deželi govorili v presežnikih, a tudi tam je bila huda kriza, borze dela ni bilo in težko je bilo najti zaposlitev. Denar je hitro kopal in po nekaj letih sta sklenila, da se vrneta v domači kraj. Hotela sta priznati zločin in v miru umreti. Bog pa naj bi jima sodil za njun smrtni greh. Na povratku iz Amerike je eden od botrov hudo zbolel za jetiko in umrl in mornarji so njegovo truplo spustili v morje. Pajdaš se je v kaverni ponesrečil z granato in po nekaj dneh umrl, ker ga ni nihče našel in mu ni pomagal. Umirajoči je bil od pripovedovanja in priznanja na kraju moči, toda zadovoljen, da si je olajšal dušo. Utrujen je zaspal in umrl.

Pjerina je molče poslušala bolničarjevo pripoved o morilčevem priznanju in ni vedela, kaj naj reče. Najraje bi botru z golimi rokami

pulila lase, kričala, ga davila ali mu naredila še kaj hujšega. Njena vera pa je bila močnejša in odpustila mu je, ker življenja in časa ni mogoče zavrteti nazaj in povrniti najdražjih.

Zamislila se je in uvidela, da je Bog kaznoval zločince, saj ne bodo videli njegovega obličja, ker so zagrešili to hudo dejanje. Doma je otrokom povedala zgodbo o očetovi smrti in jih učila, da so slaba dela prej ali slej kaznovana.

Sinova smrt

Z otroki se je morala spet preseliti, ker je šla hiša, v kateri so živeli, na kant. Gospodar Dolfe je bil v finančnih težavah, ni mogel plačati davkov in financa mu je hišo zaplenila. Spet je morala iskati stanovanje. Srečo je imela, da je nedaleč stran, pri Kosovih, kot se je reklo po domače, dobila prosto stanovanje in se takoj vselila. Selitev ni prijetna stvar, ampak kadar se mora, ni težko. Nekaj časa je minilo, da se je privadila na novo stanovanje in si ga uredila po svoji želji. Delo je še zmeraj imela pri Vianelovki. Bila je njena desna roka. Leta 1933 je v Gorici spoznala neko preprosto gospo in kasneje izvedela, da je to mati slavnega boksarja Prima Carnere, ki je postal svetovni prvak v težki kategoriji. Rodil se je v majhni vasi blizu Pordenona. Po osvojitvi naslova svetovnega prvaka ga je Mussolini izkoristil za svoje namene in ga poveličal v steber svoje stranke. Ljudje so ga zato prezirali.

Hčerki Ida in Noemi sta bili že dovolj veliki in iskala je primerno

zaposlitev zanju. Tako bi z zaslužkom pomagali družini. Noemi se je leta 1936 komaj 14-letna zaposlila v tovarni tekstila v Podgori (mestna četrt Gorice).

Prvi dan njene službe si je Pjerina dobro zapomnila. Zgodila se je namreč velika nesreča. Tonči ni mogel dobiti dela in občasno je delal pri kmetih razna težaška dela. Okopaval je trte, kosil, čistil gnoj izpod živine. Bil pa je tudi strasten iskalec svinčenk, granat iz prve svetovne vojne in zelo cenjenega bakra, ki ga je bilo mogoče dobiti okrog razstreljenih granat po gozdovih in poljih. Bil je lep sončen dan po dežju, ko je slučajno našel veliko še neeksplodirano avionsko granato, težko pol tone. Na zunanjem plašču granate je opazil širok pas bakra, ki ga je bilo treba izbiti z dletom in kladivom. Vesel je stekel domov, vzel škrapel in kladivo in se vrnil na mesto, kjer je našel granato. Med potjo se je pohvalil sosеду, da je dobil nekaj, kar mu bo prineslo veliko denarja. Sosed mu je svetoval, naj bo previden, saj je sumil, da je fant našel kako veliko granato. Ta sosed ga je zadnji videl in mu govoril, kot da bi slutil, da se bo kasneje zgodila tragedija. Ko je Tonči prišel do granate, se je zamislil nad sosedovimi besedami, zato je začel najprej previdno odvijati vžigalnik granate. Ni ga utegnil odviti do konca, ko ga je strahovita eksplozija dobesedno raztrgala na kose. Sosed je takoj stekel v smeri eksplozije. Prizor, ki ga je ugledal, je bil grozljiv. Tončiju ni mogel več pomagati. Hitro je šel povedat Idi, Noemi in Mariji, kaj se je zgodilo njihovemu bratu, in jim svetoval, naj mater pripravijo na tragično novico. O nesreči oziroma eksploziji je bilo treba tudi obvestiti policijo.

V službi Pjerini ta dan ni šlo nič od rok in tudi kosilo ji ni teknilo.

Čutila je neko napetost v zraku in slutila je, da se bo zgodilo nekaj strašnega. Ko je zagledala vse tri objokane hčerke, ki so tekle proti njej, jo je stisnilo pri srcu. Počasi in obzirno so ji povedale novico o Tončijevi smrti. Oblil jo je hladen pot in postalo ji je slabo. Nikakor ni mogla dojeti, da sina ni več.

Kot pijana od žalosti se je na hitro preoblekla in hčerke so jo pospremile na kraj nesreče. Hodila je počasi, vsa otrpla in brez solz se je bližala nesrečnemu kraju v upanju, da so to le moreče sanje. Ni čutila bolečine, ko je ugledala krvave kose ponesrečenega sina. Jezna je bila na kruto življenje, ki jo je še enkrat udarilo s tako silo.

Med tem časom so pripeljali krsto, da bi vanjo položili Tončijeve ostanke. Ko so opravljali ogled nesreče, policija ni pustila nikogar zraven. Zaznamovala je kraj eksplozije s policijskim trakom in postavila stražo. Izmuznila se je policiji in sama umila sinove ostanke ter jih polagala v krsto. Ko je končala in gledala sina v krsti, je za trenutek prišla k polni zavesti, takoj zatem pa so ji odpovedale noge in padla je v nezavest.

Pogreba se je udeležilo veliko ljudi, saj je bil Tonči po Furlaniji in po Goriškem znan kot dober in pošten delavec. Pokopali so ga na pokopališču v Mirnu. Po pogrebu je ostala sama s hčerkami, zasmilila se je sama sebi, ponovno dvignila roke proti nebu in zatarnala: »Bog, do kdaj me boš še preizkušal, kdaj mi boš poslal malo milosti?«

Pjerina se spet seli

Po sinovi smrti so pri Kosovih, kjer so stanovali, rabili stanovanje in spet je morala poiskati novo streho nad glavo. S hčerkami se je preselila bliže centru Šempetra, in sicer na Vrtojbensko cesto k Tržini, kot se je reklo po domače družini Tržina, sosedi Marije Šekove. Spet se je morala prilagoditi in spoznati nove sosede, življenje pa se je počasi umirilo. Hčerki Noemi in Marija sta dobili novo zaposlitev, najstarejša Ida pa je šla za deklo k premožni družini v Gorico. Tako so vse štiri ženske vstajale zelo zgodaj in peš hodile na delo v Gorico. Za hčerke je bilo delo bližje kot prej, ko so delale v tekstilni tovarni. V hišo je prišlo več denarja. Ida se je leta 1934 z družino, pri kateri je služila, preselila v Neapelj. To ni bilo po njeni volji, a gospa se je navezala nanjo in prepričala je tudi Pjerino, da je dovolila, da gre z njimi v Italijo.

Časi niso bili rožnati. Govorilo se je, da se pripravlja druga svetovna vojna in da je le vprašanje časa, kdaj se bo našel vzrok za začetek nove morije. Nemčija se je s Hitlerjem na čelu in z željo po večjem ozemlju ter prevladi v svetu že dolgo oboroževala in pripravljala na vojno.

Doživele pa so še eno veliko presenečenje. Na vrata je namreč potrkal Pjerinin brat Franc z družino. Prepričane so bile, da je v Bosni našel dobro delo in zaslužek. Ko pa sta jim s Karlino začela pripovedovati o obupni revščini, ki vlada v Bosni, so takoj vedele, da

so porabili ves denar od prodaje kmetije in vse prihranke. Franc je povedal, da ni bilo mogoče najti nobene službe niti občasnega dela za še tako majhen zaslužek. Denar je hitro kopnel in bratu in svakinji ni preostalo nič drugega kot misel na vrnitev. Po nekaj mesecih, ko jima je ostalo le še nekaj denarja za plačilo vozovnic do Šempetra, sta se za vrnitev tudi odločila. Pjerina ni vedela, kaj storiti z bratovo družino. Na cesti jih ni mogla pustiti, zato jih je sprejela pod streho. Razumela je njihovo stisko in nemoč. Stisnila jih je v shrambo (mazat) zraven kuhinje, ona in hčerki pa so spale v zgornjem prostoru. Tako je začasno rešila bratovo težavo. On pa je vsak dan iskal stanovanje in ga našel pri neki družini v Vrtojbi. Kasneje se je preselil v Bilje nasproti znane opekarne. Tam je preživel z družino kar nekaj let.

Po vojni sta si Franc in Karlina spet opomogla in se preselila na majhno kmetijo v okolico Nove Gorice. On je obdeloval še kar velik vinograd ob vznožju hriba Kekec. Čudno je bilo videti njihovo staro hišo med novimi stanovanjskimi bloki, ki so rastle v novem mestu. V tej hiši sta ostala sama do smrti v visoki starosti.

Jaz se spomnim stričevega pogreba, ki mi je ostal v spominu zato, ker se ga je udeležilo veliko sorodnikov. Mnogih nisem srečal nikoli več.

Teta Karlina se mu je pridružila nekaj let kasneje na pokopališču v Solkanu.

Moje rojstvo

Druga svetovna vojna se je začela 1. septembra 1939 z nenapovedanim, vendar pričakovanim napadom na Poljsko. Nemčija je kot vzrok navedla zaigrani incident na nemško-poljski meji, v katerem naj bi poljski vojaki uničili nemško radijsko postajo in pri tem ubili tri nemške delavce. Tako se je začela najdražja, najstrašnejša in najbolj krvava vojna, ki je terjala milijone žrtev. Mussolini je s Hitlerjem podpisal pogodbo o sodelovanju in skupnem napadu na Rusijo. Ljudje so s strahom govorili o fašistih, ki so bili na vladi z Mussolinijem.

V tistih nemirnih časih je Noemi spoznala lepega fanta Atilia Zanonija, rojenega leta 1915 v kraju San Daniele v provinci Vicenza. Bil je italijanski vojak. Med njima se je rodila simpatija, ki je prerasla v ljubezen. Načrtovala sta poroko in vložila prošnjo na vojaško komando. Prošnjo so zavrnil in Atilio je moral po ukazu nadrejenih tri dni pred načrtovano poroko na fronto v Rusijo. Slovo je bilo žalostno, saj mlada zaljubljenca nista vedela, ali se bosta še kdaj videla.

Noemi je bilo mesec dni po odhodu Atilia večkrat slabo in bruhala je. Pjerina je takoj vedela, da je hči noseča, saj je bila osemkrat v takem stanju. Pisma in novice iz Rusije niso prihajali in več mesecev ni bilo nobenega sporočila o usodi Atilia in njegovih soborcev. V noči s šestnajstega na sedemnajsti junij pa sem zagledal luč sveta jaz. Krstili so me v cerkvi Svetega Petra v Šempetru in mi dali ime Franko.

Po mojem rojstvu mama ni dobila več nobene vesti o očetu, prišlo je le sporočilo, da je pogrešan nekje v Rusiji. To sporočilo ji je poslal sosed Peter, ki je bil oficir čete, v kateri sta bila Atilio in drugi sosed Ladko. Po veliki italijanski ofenzivi v Rusiji je izginila cela četa in na fronti je padlo ogromno vojakov. Po Petrovem pripovedovanju so se njegovi tovariši razkropili na vse strani in nihče ni vedel, kam je kdo šel in ali je še kdo ostal živ. Njihov najhujši sovražnik je bila zima. Temperature so bile polarne, presegale so minus štirideset in tudi več. Po sporočilu Rdečega križa in po prejemu uradnega sporočila vojaškega poveljstva ter po sosedovem pripovedovanju se je mama s težkim srcem sprijaznila, da Atilia ne bo več videla.

Kasneje sem spoznal, da nam je bilo usojeno oziroma da je bilo v zvezdah zapisano, da so nesreče in žalost spremljevalke naše družine.

Presenečenje tete Ide

Presenečenje pa je pripravila teta Ida, ki je v Neaplju spoznala fanta, se tam poročila in nepričakovano prišla na obisk s hčerko Marijo.

V Neaplju so se bili hudi boji in vsakodnevno bombardiranje je teto prisililo, da je hčerko Marijo pripeljala v Šempeter na varno, sama pa se je vrnila k možu.

Jaz se svojega otroštva spominjam od časa, ko sem bil star tri ali štiri leta.

Sestrična Marija je bila starejša od mene, imela je deset let pa je že bila moja varuhinja in je skrbela zame, ker je bila mama zaposlena, nona in teta Marija pa so tudi morale na delo. Sestrična mi je kasneje pripovedovala, kako me je morala ob enem redkih nemških letalskih napadov hitro skriti. Zgrabila me je za roko in oba sva tekla proti gozdu na Lavžniku. Tam sva se lahko dobro skrila in kar precej časa poslušala eksplozije, ki so odmevale v daljavi. Ko nisva več slišala eksplozij in avionov in je minila nevarnost, sva se nepoškodovana vrnila domov. Doma so naju v skrbeh čakale mama in nona ter teta Marija, ki so ravno prišle z dela. Bale so se, da se nama je zgodilo kaj hudega, ko naju niso našle doma.

Leta 1945 smo prišli pod cono A Julijske krajine. Zmago so vsi Primorci proslavili z veličastnimi proslavami, slavoloki in parolami, napisanimi po zidovih in hribih. Na Velikem vrhu nad Renčami, Trstelju, se je v prvih mesecih leta 1946 pojavil velik napis TITO, nekoliko kasneje pa so na Fajtovem hribu napisali FLRJ. Začela se je obnova porušenih vasi, domov so se vračali vojaki, partizani. Po vaseh so začele delovati redne šole. Boj za priključitev k matični domovini se je nadaljeval z demonstracijami na ulicah Gorice in Trsta. V vas so prišle enote zavezniške vojske: Britanci, Američani in njihovi kolonialni vojaki - muslimani iz Pakistana, Indijci ter celo »Mangoli« (Mongoli). Muslimani so znali usmrtiti ovco z enim samim zamahom meča, preden so jo pripravili za pečenko. Tako zahteva njihova vera.

Otroci smo si pri vojakih poskušali izprositi kako čokolado. Anglo-Američani so priredili velik ples, ker pa niso dovolili, da bi prišli plesat tudi temnopolti, so ga ženske bojkotirale.

Kmalu se je najmlajša teta Marija odselila, ker je dobila stanovanje v italijanski Gorici, kjer je že imela službo.

Šempeter je po prihodu zavezniških vojakov kar zaživel. Komando so imeli v gradu, ki je bil last grofa Coroninija. Kasneje, leta 1953, je bila na tem gradu šempetrska bolnica.

Nona je dobila delo kot čistilka v anglo-ameriški komandi, mama pa se je zaposlila kot perica. Spomnim se, kako je bilo, ko sem šel z mamom in nono prvič v ameriško komando. Tam sem se najedel čokolade in napil kokakole. Čeprav Američanov nisem razumel, so mi napolnili žepe s čokolado in pijačo. Pijače ni manjkalo, saj so po hodnikih stali čebri polni kokakole, ki se je hladila v kosih ledu. Posebno so mi šle v slast slane palčke s polic zraven pijače. Nona mi je povedala, da sem nekega vročega dne s čokolado namazal stekla džipov in vojaških kamionov, zato vojaki niso mogli na vojaške vaje z vozili. Nona se je ustrašila, kaj bodo rekli oficirji, in začela čistiti stekla. Vojaki pa so bili veseli, ker so tisti dan morali čistiti stekla vozil in je vojaška vaja odpadla. Mene so celo nagradili. Spomnim se tudi, da me je na trgu (placu) srečal ameriški vojak, in ko me je videl bosega, sem se mu zasmilil, zato mi je v bližnji trgovini kupil nove čevlje. Ni pa vedel, da sem poleti najraje hodil bos. Čevlje sem obul le redko za v šolo, bolj pogosto pa za k maši. Čez nekaj dni me je na istem mestu srečal oficir komande in me tudi spoznal, saj sem bil večkrat z mamom v komandi. Videl me je bosega in me prijel za roko, nekaj govoril po angleško in me tudi on peljal v trgovino ter mi kupil nove čevlje. Skušal sem mu povedati, da mi je pred nekaj dnevi en par že kupil njegov vojak, toda ni me razumel. Mislim, da se mu

zahvaljujem, pobožal me je po glavi in šel svojo pot. Lahko rečem, da sta si naša družina in cela vas v času Američanov opomogli od pomanjkanja, ki je vladalo po vojni.

Kmalu so zaprli mejo med Italijo in Jugoslavijo in razdelili so Primorsko na cono A, ki jo je upravljala Zavezniška vojaška uprava (ZVU), in cono B, ki jo je upravljala Vojaška uprava Jugoslovanske armade. Po podpisu mirovne pogodbe septembra 1947 je prišlo do ustanovitve Svobodnega tržaškega ozemlja (STO), ki pa ni nikoli polno zaživel. Tedaj je v novi coni A - STO ostalo samo tržaško ozemlje, medtem ko so goriški Slovenci prišli pod Italijo. Tržaški in goriški Slovenci so pod Italijo uživali veliko več pravic kot Slovenci na Videmskem. Anglo-ameriška uprava je odšla iz Šempetra leta 1947.

Vsi ti dogodki mene, otroka, niso zanimali. Doma sem čakal, da se mama vrne z dela in mi prinese kos kruha. Med čakanjem sem najraje obiskoval sosedo Marijo Šekovo. Ona me je zmeraj pričakala z bonbonom ali mi dala kaj dobrega za pod zob. Hodil sem tudi k sosedu Tržini po mleko za zajtrk. Ta sosedu je imela koze in mleka dovolj tudi za našo družino. Kmalu so me poznali vsi na Vrtojbenki cesti in me radi povabili v hišo, saj so poznali težko življenje naše družine. Spomnim se, da je bila v bližini trgovina Pri Nuti. Nuta me ni nikoli pustila praznih rok, ko sem jo obiskal. Zmeraj mi je v roko stisnila kako dobroto.

Tako je teklo moje otroštvo v pričakovanju boljših časov.

Nona končno kupi hišo

Leta 1947 se je noni ponudila prilika, da končno pride do svoje hiše. Izvedela je, da gospa Štefanja prodaja hišo po zelo ugodni ceni. Hitro jo je poiskala in začeli sta se pogajati o ceni. Štefanja je rekla: »Pjerina, daj mi nekaj na račun, da bom vedela, da boš hišo res kupila.«

Nona ji je brez razmišljanja dala nekaj denarja na račun, po domače za kaparo, kar je pomenilo, da je ona siguren kupec. Štefanja je bila poštena ženska in je držala besedo. Čeprav so ji pozneje drugi kupci ponujali več denarja, je ostala pri svoji odločitvi. Odgovarjala jim je: »Kar sem rekla, sem rekla in ne bom prelomila besede, ki sem jo dala Pjerini.«

Noni in otrokom se je izpolnila največja želja. Po toliko selitvah iz kraja v kraj so končno dočakali svojo hišo in se vselili vanjo.

Hiša ni bila velika, imela je veliko kuhinjo in veliko shrambo, ki se ji je reklo mazat, zgoraj pa sta bili veliki sobi. Nad sobama je bilo prostorno podstrešje, »šofito vivo«, kamor se je spravljal različne stvari, tudi ozimnico. Zraven hiše je bil skedenj, spodnji prostor je bil namenjen za klet in shrambo pridelkov, v zgornjem prostoru pa smo imeli spravljeno seno. Kasneje je nona kupila kozo in jo imela v kotu kleti. Zraven skednja sta bili velika lopa, kjer so bile kokoši in drva, ter hlev za prašiča. Nad lopo je bil prostor za sušenje drv, za lopo in skednjem pa še vrt, dovolj velik, da smo na njem pridelali

razno zelenjavo. Okoli hiše je bilo veliko dvorišče, pokrival ga je latnik, pergola, spleten iz trt, ki so bile posajene okoli dvorišča. V novi hiši smo se počutili kot veliki gospodje. Jaz sem imel dovolj prostora za raziskovanje in igro. Prvi sosedge so bili Šušmeljevi, oče Nestore in mama Palmira, hčerka Bruna, sin Luciano in najmlajši Carlo. Luciano je bil zaposlen kot strojevodja pri železniškem tovornem in potniškem prometu v Novi Gorici. Bil je tudi odličen bokсар v času, ko je bil na vrhuncu Primo Carnera. Imel je sina Franka, ki je bil star toliko kot jaz in s katerim sva nekaj let kasneje skupaj igrala pri nogometnem klubu ŽNK Nova Gorica. Kmalu se je pokazalo, da s sosedi ne bo dobrih odnosov, saj so vedno iskali vzroke za nesoglasja. Prepiri so se stopnjevali in prišlo je celo do fizičnega obračuna. Bruna in sin Renato sta napadla mojo mamo in jo pretepla.

V tej hiši so minila moja otroška leta. Povojna leta niso bila lahka. Nam, delavski družini, je zmeraj primanjkovalo kruha, na sladkor pa nismo niti pomislili. Nona, ki je bila glava družine, ni imela denarja, saj ga je porabila za nakup hiše. Živelі smo iz dneva v dan in se veselili, ko sta nona in mama prinesli kaj iz stare Gorice. Staro Gorico smo poimenovali tako, ker se je v coni B začela graditi Nova Gorica s prvimi stanovanjskimi bloki in novimi potrebnimi uradi. Tam so našli delo predvsem zidarji, ki so obnavljali porušeno mesto in začeli graditi novo naselje, pa tudi mizarji, mehaniki in drugi. Mama mi je povedala, da je bila s svojimi prijateljicami med prvimi graditelji prvih dveh novogoriških blokov, ki še dandanes stojita kot simbol razvoja mesta. Rekli so jima ruska bloka. Delo je bilo naporno in je zahtevalo mnogo moči, včasih tudi neverjetno fizično zmogljivost

mladih delavk, kot je bila mama, ki je takrat imela 23 let. Kljub temu da je bila navajena trdega dela, je domov prihajala utrujena in po skromni večerji legla k počitku. Zaslužek ni bil velik, toda nekaj je prispevala za preživetje družine.

Mnogo podjetij so ustanavljali iz nič. Delavci so delali z lastnim orodjem in popravljali stare stroje. Hrano in pijačo so si nosili od doma. Če se je na cesti pojavil kamion, avto ali motorno kolo, je bila to prava senzacija.

Zdelo se mi je potrebno opisati tisti burni povojni čas, da bi lažje razumeli obdobje, ki ga je živela naša družina.

Kot otrok sem imel nekaj vrstnikov, s katerimi sem se potepal po poljih, gozdovih in šempetrskih hribih. Posebno privlačen je bil Sveti Mark z bunkerji iz prve in druge svetovne vojne. Zmeraj smo našli kaj zanimivega, od svinčenih krogel, granat in raznih kosov železa do praznih nabojev. Našli smo tudi ročne bombe, ki so jim rekli pomodoro, ker so bile rdeče barve. V železni škatli smo v nekem bunkerju odkrili še čisto nove naboje za mitraljez. Nismo pa vedeli, da so bili to naboji, ki se jim je reklo »dum-dum«. Zakurili smo ogenj, vanj zmetali naboje, se skrili za drevesa in čakali, kaj se bo zgodilo. Ko so se naboji segreli, je začelo pokati kot na fronti, in če je svinčenka zadela na oviro, je še enkrat počilo. Vsi smo se ustrašili in pobegnili z nevarnega kraja. Takih dogodivščin je bilo kar veliko in moja zadnjica bi znala povedati, kolikokrat je bila rdeča od mamine šibe.

Spomnim se tudi, da me je nona vzela s seboj nabirat drva na Sveti Mark. Z »borelo« (vozičkom z dvema kolesoma, na katerega je bilo mogoče naložiti več kot 200 kg teže) sva šla po cesti na hrib

in nabirala suhe veje akacije. Borela je bila skoraj že polna, ko sem noni ušel in se šel potepat in raziskovat po gozdu. Zdelo se mi je, da sem bil odsoten le malo časa, toda ko sem se vrnil na kraj, kjer sem zapustil nono, nje ni bilo več tam. Ko sem šel proti domu, sem iskal izgovor za svojo odsotnost. Nič pametnega se nisem spomnil in potolažiti sem se moral z mislijo, da bo šiba opravila svoje delo.

Ko sedaj obujam spomine na ta leta, ugotavljam, da sem imel kar veliko sreče, da se mi ni zgodilo kaj hujšega. Bil sem živahen in radoveden otrok. Če sem le mogel, sem ušel na potep. Mama in nona sta imeli polne roke dela, da sta me krotili.

Včasih sem tudi jaz napravil kakšno dobro delo. Ko smo pri sosedih Cilki pomagali pobirati češnje, se je nona opraskala z zarjavelo bodečo žico in pojavilo se je hudo vnetje od kolena navzdol. Zdravnik ji je že rekel, da bo treba nogo odrezati, ona pa tega ni dovolila in je šla domov ter se zdravila sama. Soseda Tina, ki je poznala veliko domačih zdravil in je znala marsikateri zvin roke ali noge pozdraviti in okončino namestiti na pravo mesto, je noni svetovala, naj nabere lapuh, zelo koristno zelišče z širokimi listi. Te liste naj dobro potolče, da priteče sok, in jih položi na rane. Pokazala mi je to zelišče, povedala, kje raste, in nabiral sem ga, da si je nona vsak večer previjala nogo in na rano polagala sveže liste. Pogled na gnojne rane pri previjanju ni bil prijeten in domači smo pobegnili iz sobe. Nona si je umila nogo s toplo vodo, v kateri je raztopila morsko sol, in ni si mogoče predstavljati, kakšne bolečine je prestajala, ko je slana voda prišla v stik z odprtimi ranami. Ko si je rane sprala do živega mesa, si je nanje položila stolčen lapuh in nogo povila. To je ponavljala večer

za večerom. Po nekaj mesecih so se ji rane začele celiti in ostale so le zdrave brazgotine. Ko je pozneje nogo pokazala zdravniku, ni mogel verjeti, da so se ji rane tako dobro zacelile in je vnetje izginilo.

Po letu 1948 je nekaj let primanjkovalo vsega: sladkorja, mesa, moke in ostalih živil. Vse blago je bilo racionirano in se je dobilo le na karte, tešere. Da smo kupili 20 dkg mesa, kolikor nam ga je pripadalo po tešeri, smo kar nekaj ur čakali v vrsti. V šoli smo otroci pisali na papirnate vrečke, saj drugega nismo imeli.

Nona ni več delala za gospo Vianelovko in je imela že dovolj let za upokojitev. Mama ji je večkrat rekla, da naj napiše prošnjo za upokojitev, saj so bile njene vrstnice že dolgo v pokoju, toda ona ni hotela o tem niti slišati.

Kot marsikdaj v preteklosti je nona znova našla rešitev in se podala na novo popotovanje. Zvedela je, česa jim primanjkuje na Reki, in z mano pod roko ter s polno bisago krenila z vlakom do Pivke. Ker pa iz Pivke ni bilo povezave za Reko, sva nekaj kilometrov prepešačila do vmesne postaje. Reke ne bom nikoli pozabil, ker sem tam prvič videl morje. Obiskala sva neko gospo, pri kateri je nona zamenjala robo, nato pa sva šla na postajo ter se z vlakom vrnila domov. Mama je bila zadovoljna, da se je najino potovanje srečno končalo. Za nekaj časa smo imeli dovolj sladkorja, mesa in nekaterih drugih živil.

Kljub težkim časom ljudje niso obupali in so z vso vnemo oživljali tudi kulturno življenje na vasi. Delovati sta začela pevski zbor in dramska sekcija, ki se je lotila tudi zahtevnejših iger. Najbolj mi je ostala v spominu predstava Sneguljčica in sedem škratov. Včasih je v Šempeter prišel potujoči kino in otroci smo bili tega zelo veseli. Po

predstavi smo začeli oponašati junake iz filma. Če je bil to vojni film, smo si napravili puške kar iz lesa in se bojevali okoli cerkve, kot da smo na fronti. Najraje pa smo imeli viteške igre in palice so postale sablje ali sulice. Včasih smo delali tak kralval, da nas je mežnar Joško zapodil domov.

Z mamo in nono smo hodili pomagat k Prinčičevim, po domače Bričevim. Imeli so kar veliko kmetijo in dela ni manjkalo. V družini so bili oče Štefan, mati Jožefa, po domače Pepa, sinovi Francelj, Joško oz. Štefan, Toni in Mondo ter hčerka Dragica. Dragica se je poročila v Nemčijo, v Bilefeld, mlajša hčerka Marija pa je zaradi bolezni umrla zelo mlada. Jaz sem bil stalni obiskovalec Bričevih, posebno v času pobiranja češenj. Imeli so lepo število češnjevih dreves z velikimi krošnjami in visokimi vrhovi. Užival sem, ko sem plezal po najvišjih vejah, ker so bile tam najlepše in najslajše češnje. V spominu mi je ostala psička Stela, ki je bila maskota družine in moja stalna spremljevalka, včasih tudi med spanjem. Mati Jožefa je bila pravi specialist za povrtnine in na njenem velikem vrtu ni bilo ne travice ne plevela. Na kmetiji so imeli krave in hlevskega gnoja ni manjkalo. Jožefa je gnojnico iz zbiralnika, razredčeno z vodo, uporabljala za zalivanje in dognojevanje vrtnin. Njena zelenjava je bila bio, bi rekli danes, iskana na trgu in nikoli se ni zgodilo, da Jožefa ne bi prodala prav vsega pridelka. Oče Štefan je bil kolon goriškega grofa Coroninija in je obdeloval veliko zemljišče s sadovnjakom in vinogradom. Med obiski je moja mama s simpatijo gledala postavnega in lepega Joška in med njima se je vnela ljubezen, ki se je končala s poroko. Iz tega zakona se je rodila sestra Nadja in sedem let kasneje brat Pavel.

Nona je dočkala pet vnukov. Tega je bila zelo vesela in zelo je bila ponosna na svojo družino. Večkrat je povedala: »Moje življenje se je končno umirilo in veselila sem se lepih trenutkov, posebno ko sem postala pranona.«

Sestrična Marija se je poročila in rodila tri otroke. Jaz sem šel na svoje, v istrski vasi Sv. Peter sem se oženil z Marijo in rodil se nama je sin Mavricij. Nona Pjerina ni dočkala rojstva pravnuka Edija, ker je leta 1968 nenadna smrt prekinila njeno dolgo, burno, večinoma težko življenje.

Naj počiva v miru in zaslužen naj uživa v nebeškem kraljestvu.

KONEC

Noemi Konstantini

Ida Konstantini

Marija Konstantini

Marija Konstantini

Franko in Nadja Prinčič

Življenje none Pjerine [Elektronski vir]
Prinčič, Franko

Vrsta gradiva - dokumentarna literatura ; leposlovje za odrasle
Izdaja - 1. spletna izd.

Založništvo in izdelava - Izola : Mestna knjižnica, 2023

Jezik - slovenski

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in univerzitetni
knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 173713923

ISBN 978-961-95646-2-2 (PDF)

Povezava(-e):

https://www.izo.sik.si/pdf/Zivljenje_none_Pjerine.pdf

Nisem domačinka, sem pa večino življenja prebila v Šempetru, se navezala na kraj in na ljudi. Omenjanje znanih imen v knjigi se me je posebej dotaknilo. Močno sem sočustvovala z nono in njenimi... vsebina me je kar sama potegnila v branje. Ker govori o težkem času in velikem trpljenju ljudi, se dotakne srca. Potrjuje pa spoznanje, da hudi časi klešejo močne ljudi, v dobrih se množijo razvajenci. Veseli me, da je knjiga med bralci, ne le kot dragocen lokalni zgodovinski zapis, temveč tudi v poduk mladim.

Gordana Bergant

Knjiga je zgodba o usodi ženske, ki se v najtežjih trenutkih življenja ni zlomila. Z notranjo silo, vztrajnostjo in srčnostjo koraka usodi naproti tudi v časih, ko je bilo ključno le golo preživetje. Njena zgodba je zgodba mnogih žensk, ki so iz nevzdržnih položajev vedno našle izhod. Je poklon Pjerini, a tudi vsem ženskam, ženam, nonam, ki so živele, živijo in bodo v prihodnje srčno in pokončno prinašale svetlobo, plemenitile življenja in vlivale pogum vsem, tudi tistim, ki hodijo po robu, da se ne bi zlomili, temveč vedno znova v sebi (po)iskali novih moči.

Marina Hrs

Skrbno zbran in dragocen zapis življenja ženske, ki je simbol življenja malega človeka v obdobju velikih sprememb pred in med obema vojnama in za tem, na obeh straneh meje.

Je zapis življenja ženske, ki je odraščala v velikem pomanjkanju dobrin, z vzponi in padci, z izredno mero poguma, ki ga nosi v sebi plemenito srce. V najtežjih časih zmore premagovati ovire in iskati poti za izhod iz težkih situacij, tako v miru kot v vojni ali ob drugih nepredvidenih katastrofah. Kaže nam, da je vedno treba iskati rešitve, se učiti, se veseliti lepih trenutkov s svojimi dragimi in iti naprej, živeti.

Valburga Novak Baričević

